
Varga Illés

RIDEGLEGÉNY

REGÉNYRÉSZLETEK

Tass Dalia borongása

*Ha látom a fergeteg elejét,
Lehúszom a kalapom tetejét;
Úgy nézem a rossz időt alóla,
Még a jég is visszapattog róla.*

Csillogóztak a tüzek a pusztán, amikor az az ostoba küldönc felbukkant Tass Dalia portáján. Szutykos volt, félrészeg, de Tass Dalia úgy mérte végig az ordonánc prusnya, iszos formáját, mint a szentségös komáját. Adott neki, hadd málékodja ki magát, aztán nekibökte.

Mit kórászol itt?

Az meg lehajolt a macskához, ami a lábához köszörülködött. Úgy került a csikós ábrázatát, mintha sancolná ez a goromba faggatódzás. Végül nem bírta nem a szemébe nézni. Tass Dalia csak kicsihölte belőle azzal a néma, fürkész tekintetével.

Szent Illés halott, mondta.

Tass Dalia az éjszakába bámult, és nem szólt többet az ordonánchoz. Állt tovább a verandáján, és figyelte a határt. Fürkészte az eget. Néha szipáskolt a pipájából. A küldönc hátvást fordult, várt egy keveset, aztán múlóval elsettyögött az éjszakában. Tass Dalia állt a tornácon a társául szegődött éji lipék keringése közt, és nem mozdult. Mintha várna valamire. Eleredt az eső.

A hét csődör halála

Jándik Liza halott. Taksány Gergő halott, fundálkodott Tass Dalia. Az eső a csizmáját áztatta. Lekelt a verandáról, ki a latyakos sárba, a tetőtúlnyúláson túlra. Leszakadt az ég. A szél az arcába verte a permetet.

Dorvatt László halott. Rákász Palkó rég a föld alatt, Tang Márton is elment, és most Szent Illés.

Megigazította a kalapját. Ideje elnézni Kullancs bátyához.

Könnyített magán, messzire, a trágyába hanyította a borosflaskát, dülögve a pajtához ment, kifartoltatta a lovat, aztán mint akire gond ütött, megvakarta a tarkóját. Füttyörészve járt fel-alá, míg összeszedte a cókómókját. Aztán felcsapta a bibányos kantárat, bajoskodott egy sort a szerszámmal, még egyszer megsimogatta a ló csávázó fejét, azzal nyeregbe fordult. Nye'te, Bohó!

Apád még él, mondta Kullancs. Meglátogathatnád.

Meglátogatom.

Keves kell neki?

Urát adod, ha visszatértél.

Visszatérek?

Ültek Kullancs gulyibájában a tűznél. Melegedtek. Kullancs elszundorodott.

Tass Dalia még pirkadat előtt otthagya Kullancs gunyhóját. Elég sokat ment, mire megtalálta az apja szállását, de feltalálta. Az apja úgy fogadta, mint gyermekét.

Hiányzott, apám, mondta neki.

Gyohónni jöttél, fiam?

Úgy értem, a ménes mellől.

Tán szűkül a puszta?

Mint a picca.

Mikor láttál te olyat?

Tass Dalia hallgatott.

Helyben volnánk, szögezte le az apja.

Haggya már! Szól neki az anyja. Öbøj István!

Téged meg ki kérdezett?!

Az asszony csak leforrozta a csalánt, és átnyújtotta elébb egyiküknek, aztán másikuknak.

Öbøj István megdörzsölte a forrást az arcán.

Egyet mondhatok, fiam. Az asszonyhoz ló kell, fedél, ménes, nyáj, gulya. Ezek híján hiába is töröd a fejed házasságon. Aztán majd házhoz jön. Ha az aranyhajút hajkászod, csak az idődet vesztegeted.

Tass Dalia bólintott.

Örülök, hogy látom, apám.

Mire Becsedre ért, a Gorondi Vén már várta.

Hát tudod, volt, hogy Rákász Palkó bátyád is ezzel jött hozzám: Valóra váltja-e Isten az álmokat, Bihál bátya? Én meg azt feleltem neki, Isten ajándéka, hogy az ember legtöbb álma nem válik valóra sose.

Ide hallgass! Gyuba Holló. Mondta neki Tass Dalia. Viselős vagyok egy gondolattal.

Ki vele!

Megsimongatnám Kullancs bátyámat, szavakkal: lehetne számadó. Mit tart felőle?

Ha a jövő érdekel, itt szádorog körülötted, ecsém. Karingálódzik, épp mint az a karvaly. Ott, ni! S mint a vererészőt, a kisebbek csapatban támadják, a nagyobbak zsákmányul ejtik... és te, Öböj István fia, felcsapsz a bojtárjának.

Azt mondja, Bihál bátyám?

Hallottad.

Ha maga mondja.

Aztán, mondja csak, Kullancs bátyám, kérdi Tass Dalia a számvetőből lett betyárt, hogy ment el Szent Illés?

Hát, szól neki az, csak úgy, ahogy az emberek szoktak. Elment. Tán keresett magának valami gyugasz helyet, ahol elalhatott.

Tass Dalia fonott kaláccsal kínálta Kullancsot, az meg elvette, s köszönte. Kihajtotta a bicskáját, megszegte a kalácsot, aztán odaajtette a morványt a kettejük közé hajtogatott kendőre. A másik közben megbontotta a kulacsát.

Elaludt a nyeregben?, kérdezte Tass Dalia.

El.

Maga találta meg?

Senki se találta. A Gorondi Vén mondta, mikor nála érdeklődtem felőle: „Ketten maradtunk hát.”

Belevegyeledik az ember, ha így beszélnek, mondta Tass Dalia.

Mikor már megfrüstökölték, Kullancs fordított a szón: S téged, mi szél hozott?

Ménkő, felelte Tass Dalia. Ítélet.

Kullancs bólintott.

Felcsapnék magához bojtárnak, Kullancs bátyám.

A vén betyár erre vette a begréjét, töltse csak tele bátran Tass Dalia.

No, szólt, amikor már színültig telt. Kortyolt, s mondta neki:

Nem értek én a lovakhoz úgy, mint a számadó.

Értek én, felelte erre Tass Dalia. Maga, bátyám, elég, ha az emberekhez ért. Márpedig ahhoz ért. Úgy ismeri a rideglegényeket, mint a tenyerét. A lelke úgy áll a tekintete előtt mindnek szűzanyameztelen. Úgyhogy ne átalkodjon itt nekem, mondja meg sorval, mit tegyek!

No, kuncogott erre a vén lóköttő, ilyet se szellentettem még, hogy egy bojtár béreljen számadót magának.

Most megteheti.

Kullancs hármás próbációja

Hát, mondta Kullancs Tass Daliának, mikor a Kőmorzsoló vitéz egy csetres, mafrancos napon azzal állított be hozzája, hogy a vén betyárt számadójának fogadja. Kérdezhetsz három dolgot, fiam.

Mindháromra megfelelek. Aztán, ha van még kérdésed, fel is út, le is út. Maradsz magadnak. Ha nincs, számadód leszek, s te bojtár. Értve vagyok?

Tass Dalia csak bickelt rája.

Na mármost, van, aki úgy meséli, hogy Tass Dalia akkor hármat kérdezett Kullancs bátyától, az meg csak mélyen a szemébe nézett, és látta rajt', hogy megállt benne a faggathatnék, de már rágyöhettek, hogy én másként mesélem.

Mojzes Tamás lélekszéke

A ménes rendben éjszakázott?

Vakarta a szakálla tövét Kullancs, mert elég volt pillantás a gúzsba vert betyárookra.

Bizgették a lovakat, biccentett neki Tass Dalia köszönésképpen. Kullancs megrugdosta a tomvadó hamut, faragcsonydarabokat szórt rája, s míg azok lángra kaptak, szemügre vette a póru jártaikat.

Nem tudhattuk, hogy újra van számadó a pusztán, mondta egyikük.

A számadó megdörzsölte az állát.

Agyonüttem vón mindet, így Tass Dalia. Az én gondom a ló, magáé az ember.

Kullancs kibújt a csizmájából, és a talpát vakargatta a tűz melegénél.

Iga'. Mondta.

Elővette csibak pipáját, és odafogott a pőfékelésnek. Ültek a tűz körül, míg kicsillagosodott az ég. Tass Dalia akkor elővette kését, eloldotta egymástól a lótolvajokat, s intett nekik, hogy üljenek oda.

Akkor Kullancs így szólt.

Ezek a mi lovaink, he. Kuncsorgók úgy járjanak erre.

Ittak rája, körbejárt a sárkánylé, aztán magukra maradtak.

Meglebbentek, mi, kuncogta a vén betyár.

Hát, vicsorogta Tass Dalia. Villámzott felettük.

Összehajkásztam egy csordára valót. Izsófalván vásár lesz.

Másüve mész, mondta Kullancs, és keresztet vetett. Az ég akkorát dörrent, hogy egy pillanatra el kellett hallgatnia.

A borvízhez. Ott, a mezőn találsz egy lapos kövekből összehordott, napkeletre néző, természetes halmot, a Mojzes Tamás székét. Az első jövő-menőt, akivel ott találkozol, idevezeted.

Úgy legyen, bólintott rá Tass Dalia.

Felkötötte akkor a bojtár a lova üstökét, meg sem állt, míg arra a helyre nem ért, ahová Kullancs irányította. Mindenfelé gőzölgött körötte a dágványos semlyék, és a savanykás bugyborgós lé közepén ott emelkedett Mojzes Tamás lélekszéke, ahogy a számadó mesélte. Megkerülte, s láthatta: délen, a szék háttámláján ott áll a lapos kő, amelyre szálkás rovással felrőtták, kiért emelték, s hogy ki is volt Ő. Átugrajtott a csevice-forrásokon, lehuppant a szék tövébe, a lovát meg kicsapta, hadd igyék, ha akar, legelészsen kedvére. S mert nem látott senkit, magának is mert egy csobolyóval.

Mit kotózol itt, ember, kérdezte Tass Daliát Haruc Bán.

Tass Dalia felnézett a csobolyóból.

Ösmerem magát?, kérdezte.

Naná, felelte amaz, s közelebb jött, hogy a másik a ködös szürkületben is jól lássa.

Haruc Bán, kiáltotta Tass Dalia, ahogy megismerte a kalapja alatt. Ezer éve... Téged is látni?

S téged? Tass Dalia! válaszolta a betyár, s ráfogott a karjára, hogy üdvözölje.

Mi szél hozott? Nézett Tass Daliára Haruc Bán, majd a mögötte emelkedő halom felé bökött az állával. Az Ősök székéhez?

S hogy a betyár nem felelt, tovább fűzte a szót. Tudod-e kié?

Nem tudok olvasni.

Haruc Bán gyanakodva nézett rá, aztán folytatta. Tegnap Szent Illés nagyon görgette. Kedvem támadt kódorogni egyet. S mit hallok? Újra van számadó a pusztán.

Azt csiripelték a madarak?

Egy bojtárja van, emelte fel mutatóujját Haruc Bán, s mutatta: Egyetlenegy.

Ezért jöttél ide?

Megmondom, miért vagyok itt. Ez itt Mojzes Tamás lélekszéke. Ide nem jár más, csak Kullancs bátyánk... meg én.

A Csillagszemű?

Tudnék róla.

Akkor hát, felelte Tass Dalia, úgy illő, hogy te mondj valamit a vén lóköttőről.

Haruc Bán akkor ellépett Tass Dalia mellett, felült a kövekből emelt karosszékebe, és ezt az imát mondta: Térj vissza, Mojzes Tamás, pihenj a pihenővel együtt, s tápláljon téged az emlékezés!

Majd így szólt: Legényke volt, ifjú, szinte még gyerek, mikor a litvánok rajtaütöttek a szállásukon. Elhajtották őket, s az öröknek kiadták: lőjék le, aki szökni próbál! Hanem egyikük, ez a legényke egy helyütt kiugrott a sórbul, s nekiiramodott. Futott, ahogy csak a lába bírta, inaszakadtából. S akkor esett, hogy az egyik litván, egy magaforma, nála alig idősebb legényke íjat emelt rá. A litvánok mind értik a fegyverük járását: amelyiknek van íve, röptiben két madarat is lekaszál az égről, mikor azok egymás mellé érnek. Ez a gyerek is mindjárt marokra kapta az íját, megfeszítette rajt' az ideget, de erőssen, hosszasan célzott, s utánaeresztette a nyílveszőt a gyermek Mojzes Tamásnak. S eltalálta. Ezt ő maga mesélte nekem. Az a nyílvesző épp a térdét járta át. Ezért aztán nem is szeretett soha járni, ő már csak nyeregben töltötte az időt. Nyeregben evett, ott cimborált, s nyeregből huzogozott; és megalvott a nyeregben, ha úgy hozta. Mojzes Tamás nyeregben szerzett asszonyt magának, nyeregben nősült... még az asszonya is ott fogant meg, ha hihetünk neki, bár ezt aligha veszem be. Annyi bizonyos: mikor gyermekei először sírtak fel, már mindnek megvolt a lova.

Úgy mondta, mikor rákérdeztem, mert egészen elképedtem: Nem találta el?

Rendes volt, így mondta. Mert csak lábon lőtte. Az a litván kölyök nem tépte ki a lelket belőle azzal a bíbányos vesszejével. Talán mert mindketten fiúk voltak még, s nem férfiak.

Így aztán életben maradt. A tatárok meg átkozták a litvánokat. Ezer szitkot szórtak rájuk. Mikor Mojzes apja előkerült a fivéreivel és a kán lovasaival, rajtaütöttek a fosztogató martalócokon, és mind egy szálig lemészárolták őket. Borzalmas halált haltak, úgy mesélte. S nem temették el őket. A mongolok átkozzák a litvánokat a mai napig, de Mojzes Tamástól nem hallhattad. Nem volt az a szitkozódós fajta. Ő csak elmondta, mit tettek velük, és hogy nem tudja, a kölyökkel mi lett. Sosem látta viszont.

Kettejük lelkére iszom, fejezte be az emlékezést Haruc Bán.

Kettejükre, mondta Tass Dalia, s megemelte a kulacsát.

A kölykökre!

A számadó és a hét bojtár

Mire Tass Dalia és Haruc Bán előkavalyodtak a pocsérosból, Kullancs már perjedő tűznél várta őket illatos borókapálinkával. Heverésztek a pokrócaikba tekeredve, nyergükkel a fejük alatt, s ahogy a hódvilágnál fényesedett, úgy fogyott a karcos. Kullancs megköszörülte a torkát:

Birodalmak jönnek-mennek. A mi országunk tekintettől tekintetig ér. Mióta csak az Isten egy marék déli szélből megteremtette a lovat, és a jószágot a sörényébe csomózta, a nyargaló-lét előző évgyűrii lesznek a frissebbek remekjei. Hajdanában, eresztette el a gyeplőt, élt Izsófalva határában egy számadó juhász. Úgy hitták ezt a bacsót, hogy Balka János. Volt neki egy kosa, úgy tartotta, „egy komisz dög”. Meg egy cigánya, egy öreg, buszma ember. Verték „a dögöt” mindketten; a bacsó fölleg, a dadó meg, ahogy a számadótól látta. S a kos egy nap nekik ment, felöklelte őket. Csakhogy aznap két összetartó betyár kelt Balka János segítségére: Göncz Balázs és Gönyi Farkas, s a kos különösen megharagudott rájuk az ütlegerért: bejelentette őket az Állatok Királyánál. Akkor a bacsó hiába hadakérozott a szekere elé fogott lovával, sújthatott rá négyellővel, garambóba keveredett a szüreti bálba menet, és nyakát szegte. A két betyár meg duhajkodásba, hogy futniuk kellett. Akkoriban Kerecsen népét uralták a becsedi pusztán, ha ezek kiálltak volna értük, megmenekednek. Kerecsen népe azonban kivette őket, Gönyi Farkas futóbetyár lett, és Göncz Balázst fellógatták. Hanem még elébb, hogy Göncz Balázs a fejét hurokba hajtotta volna, úgy megbökte bosszúból Kerecsen egyik csikósát, Szent Illést, hogy a bojtár alig tudott lábra állni. S csak azért nem forgatta meg benne a vasat Göncz Balázs, mert a csikós szóval fogadta, hogy vigyáz a fiára, ha Göncz Balázs feladja

magát. Így aztán a csikós megmaradt, s amint lábra állt, beállt Mojzes Tamás emberei közé. Hálából tette ezt, mert az öreg közbenjárt ért Pakulár István-nál, aki gondját viselte, míg az ágyat nyomta, s lábadozott. Ez a Pakulár István pedig Dzian Kajusnak volt cselédgazdája. S te, Haruc Bán, Mojzes Tamástól hallhattad, Szent Illés miként haragította magára Dzian Kajust és asszonyát, amikor kést mártott intezőjük, Gornyik Mihály mellébe. S hogy futott el kutya szégyenre Ucsnay birtokára, hogy mentse az irháját. Tehette, mert jól tudta, hogy Ucsnay Uzornál pajtásai és cimborái vendégeskednek, köztük Skunt Máté, s Ucsnay közbenjárt a sértett Dzian Kajusnál, csak hogy kedvében járjon vendégeinek. Szent Illés pedig nem vette félvállról, amit ígért, s kezdett járni Gyuba Kálmán uramhoz, a gumpendorfi plébánoshoz, hogy Göncz Balázs kölykét körösztényi szóval okíthassa. Meg is lett az eredménye, ha nem is egészen úgy, ahogy vártam: Szent Illés kardot kötött az oldalára, s attól a naptól jól tudta, hogy nincsen több maradása Becsedén, csupán idő kérdése volt. Hanem akkor még kötötte az adott szó: Kerényen, Göncz Balázs fián tartotta a szemét, s nem is akadt, akit Kerecsen bojtárjának fogadhatott volna. Egyszer adódott csupán, hogy ember állt volna a rideglegény helyére: a Kerecsenfi Sárkány Jankó, de ő sem maradt soká. Csakhogy közben Dzian Kajus is emlékezett, és elégtételt vett Ucsnayn, és leste az alkalmat, mi módon állhatna bosszút Kerecsen népén. Úgy kellett lennie, hogy végül eltisztult Becsedről, és attól fogva Kerecsen népének nagy lett a híre a pusztán, és sok irigyet és haragost szereztek maguknak a határ mindkét oldalán. Mégis megőrizték a ménest, mert nem akármilyen fából faragták őket: rideglegények voltak, akik lelküket az Alsó Világba rejtették, nem is akadt rájuk senki. Mikor közel volt már a török világ, követték Szent Illés példáját, és fegyverrel jártak, és mind érezték a véget közelegni, s egy lovat énekeltek le Kerecsennek az égből, hogy őrizze tovább a ménesét. Látták a véget a Tejes Törzsű Égi Fáról: alig silákkolt az Égi Méneselek Órizőjének Számadó Csikósa. Mert Kerecsen népének fiadaljai, Kőmorzsoló, Vasgyúró és Fanyüvő elveszejtették az Égi Számadót. Akkor szállt le Szent Illés az Alvilágba, hogy Kerecsen lányát, Jándik Liszát pusztá lelkükkel megsegítve, feltámasztassák az Égi Számadót. Így adta Kerecsen hét bojtárja élete zálogát cserébe a hosszú szolgálatért, mert mind úgy tartotta: első a ménes.

Kullancs elhallgatott. A tűz ellampadott. Haruc Jóska pokrócait levetve felkászálódott, ellépett kissé körükből, majd hátvást fordult, szélirányba. Hosszasan könnyített magán, majd visszaült, és a parázsból lángokat gerjesztve így szólt:

Mikor a vén, sárkányos Kerecsen elment, Jándik Liza volt a számadó, s néki hét bojtárja volt. Hét rideglegény. Öböj Istvánt hiába egrecírozta volna, de Tass Dalia a helyére állt. Apjának is szintúgy hét bojtárja volt. Mindig hét volt a pusztán, hét bojtár a földön, hét a kilső világba.

Tass Dalia a csillagokat bámulta.

Jándik Liza halott, mondta Haruc Bán. Gyuba Holló hiába maradt köztünk, abból a feltámadásból már nem tér vissza az életbe. Öböj István... nos, ő ugyanúgy feladta ezt az életet, mint Gyuba Holló. A többiek halottak.

Gyuba Holló, vetette közbe Tass Dalia. A Gorondi Vén úgy mondta: Ketten maradtunk hát. Így mesélte Kullancs bátyánk.

Iga'.

Köhintett a számadó.

Haruc Bán és Tass Dalia tekintete összetalálkozott a lángok fényénél. Elértették egymást.

Kullancs köhécselt, s a maradék lórét hajtotta fel.

Ezen töröm a fejem már jó ideje. Mondta Tass Dalia. Kerecsen minden bojtárja elment így vagy úgy. Egyet kivéve. Felkönyököl, sokatmondó testtartással, mint aki tudja a választ, csak valamiért nehezebbre esik kimondani.

Itt van Becseden?

Nem megy az sehova.

Haruc Bán mondta ki:

Az Öreg Buddha Tanítványa.

Ha idevezetitek, hárman lesztek, mondta nekik Kullancs.